

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти**

**Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу на
емоційно-вольову сферу дошкільників. Укладання збірки
казок**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДОм-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Пархоμεць Богдани Богданівни
Керівник кандидат філологічних наук, доцент
Останіна Г. Г.

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Портюнець Ганна Гладківна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ КАЗКОТЕРАПІЇ НА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВУ СФЕРУ ДОШКІЛЬНИКІВ	
1.1. Поняття емоційно-вольової сфери та її значення для розвитку дітей дошкільного віку.	8
1.2. Роль казкотерапії в розвитку емоційної чутливості та волі у дошкільників.	17
1.3. Теоретичні основи використання казок як психолого-педагогічного інструменту для формування емоційно-вольової сфери дітей.	25
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
2.1. Аналіз сучасних методик і підходів до формування емоційно-вольової сфери дошкільників через казкотерапію.	33
2.2. Практичне застосування казкотерапії у роботі з дошкільниками: результати та ефективність. Застосування укладених казок у педагогічному процесі дошкільного навчання.	36
2.3. Критерії вибору тематики та структури казок для розвитку емоційно-вольової сфери.	49
Висновки до розділу 2	60
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система дошкільної освіти спрямована не лише на розвиток інтелектуальної сфери дитини, а й на формування її емоційно-вольової стабільності, здатності до саморегуляції, емпатії та позитивної соціалізації. Особливої значущості набуває психолого-педагогічна підтримка дітей у період інтенсивного розвитку емоцій, коли дитина вчиться розуміти свої почуття, виражати їх екологічно та взаємодіяти з іншими людьми. У цьому контексті особливо ефективними виявляються методи артпедагогіки, зокрема казкотерапія.

Казка є органічною частиною дитячого світу, зрозумілою та прийнятною формою пізнання дійсності. Вона сприяє не лише розвитку уяви, мовлення та мислення, а й формує емоційний інтелект, допомагає долати внутрішні конфлікти, страхи, тривожність, а також моделює конструктивні способи поведінки. Завдяки символічному змісту, казка відкриває дитині можливість ототожнитися з персонажами, прожити певну ситуацію в безпечному ігровому просторі, що робить її потужним психокорекційним інструментом.

Наразі у практиці дошкільної освіти спостерігається зростання інтересу до інтеграції терапевтичних казок у виховний процес, проте відчутною залишається потреба у якісному, вікововідповідному, педагогічно обґрунтованому методичному матеріалі, який би дозволяв цілеспрямовано впливати на емоційно-вольову сферу дошкільників. Особливо актуальним є створення авторських збірок казок, адаптованих до запитів конкретної цільової аудиторії, які враховують типові емоційно-поведінкові труднощі дітей дошкільного віку.

Таким чином, дослідження казкотерапії як засобу психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників та укладання

відповідної збірки казок є своєчасним, практично значущим і має важливе значення для розвитку сучасної дошкільної педагогіки й психології.

Широкий спектр різнобічного дослідження казки досліджували :
О. Василевської, О. Бургуй, І. Садової, Л. Шалімової, Ю. Лазаревської,
А. Фрадинської, О. Дем'яненко, Н. Шавровської, С. Міліщук, Л. Магдисюк,
Р. Федоренко, О. Філь.

Також викладачі криворізького державного педагогічного університету:
Катерина Євгенівна Суятинова Артур Євгенович Іншаков
Юлія Миколаївна Сошина.

Об'єкт дослідження: емоційно-вольова сфера дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу на формування та розвиток емоційно-вольової сфери дошкільників.

Мета дослідження: обґрунтувати ефективність казкотерапії як засобу психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників та укласти збірку терапевтичних казок для практичного застосування у роботі з дітьми.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-теоретичні підходи до визначення сутності емоційно-вольової сфери дошкільників.
2. З'ясувати психолого-педагогічні засади казкотерапії та її вплив на емоційний розвиток дитини.
3. Визначити критерії добору та структурні особливості терапевтичної казки для дошкільного віку.
4. Розробити й укласти авторську збірку терапевтичних казок, спрямованих на розвиток емоційно-вольової сфери дітей.
5. Оцінити можливості практичного застосування збірки казок у психолого-педагогічній роботі з дошкільниками.

Методи дослідження — індукція, аналіз, спостереження, моделювання, формалізація.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні наукових уявлень про сутність емоційно-вольової сфери дошкільників та розкритті можливостей її розвитку засобами казкотерапії. У роботі узагальнено й систематизовано підходи до використання казки як психокорекційного та виховного інструменту в дошкільній педагогіці та психології. Результати дослідження розширюють теоретичні засади застосування методів артпедагогіки, зокрема терапевтичної казки, у контексті формування емоційної стійкості, саморегуляції та розвитку вольових якостей дітей.

Практичне значення роботи полягає в укладанні авторської збірки терапевтичних казок, яка може бути використана фахівцями дошкільної освіти, практичними психологами, соціальними педагогами, вихователями та батьками. Казки, створені в межах дослідження, зорієнтовані на вікові особливості дошкільників та сприяють розвитку позитивних емоцій, подоланню страхів, формуванню довіри до світу, вмінню розпізнавати й контролювати власні емоції. Методичні рекомендації щодо роботи зі збіркою дають змогу ефективно інтегрувати казкотерапію у щоденну педагогічну практику.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні та розробці моделі застосування казкотерапії як цілеспрямованого засобу впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників. Уперше укладено авторську збірку терапевтичних казок, зміст і структура яких відповідають специфіці психоемоційного розвитку дітей дошкільного віку. Запропоновано інноваційний підхід до поєднання казкових сюжетів з елементами психоемоційної корекції в межах освітнього процесу.

Структура роботи – робота складається зі вступу, двох розділів, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ КАЗКОТЕРАПІЇ НА ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВУ СФЕРУ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Поняття емоційно-вольової сфери та її значення для розвитку дітей дошкільного віку

Емоційно-вольова сфера посідає ключове місце в структурі особистості дитини та є фундаментом її подальшого психічного, соціального й інтелектуального розвитку. У період дошкільного дитинства відбувається інтенсивне формування емоційних реакцій, засвоєння соціальних норм, розвиток здатності до співпереживання, самоконтролю, а також закладаються перші навички регуляції поведінки. Саме в цьому віці дитина поступово переходить від імпульсивних форм реагування до більш усвідомлених і регульованих дій, що вказує на активне формування вольової сфери. Тому розвиток емоційно-вольової сфери в дошкільному віці вважається важливим показником психологічного благополуччя дитини й умовою її успішної соціалізації [2].

Поняття «емоційно-вольова сфера» у психологічній літературі тлумачиться як єдність емоційних переживань та вольових зусиль, які забезпечують внутрішню регуляцію поведінки людини, її здатність приймати рішення, долати труднощі, співчувати та встановлювати гармонійні міжособистісні стосунки. Емоції виконують функцію своєрідного «індикатора» психічного стану дитини, сигналізуючи про задоволення чи незадоволення її потреб, тоді як воля дозволяє людині здійснювати цілеспрямовану діяльність, незважаючи на перешкоди. У дошкільному віці ці дві складові лише починають взаємодіяти як єдиний психічний механізм, і завдання дорослого полягає у

створенні таких умов, які б стимулювали розвиток обох компонентів у взаємозв'язку [7].

Проблематика емоцій та їхнього розвитку у психологічній науці належить до числа фундаментальних, адже емоції є невід'ємною складовою людського життя й відіграють важливу роль у становленні особистості з перших років її існування. Емоції супроводжують людину з моменту народження, є реакцією на вплив навколишнього середовища та формою відображення значущості подій для індивіда. У психологічній літературі емоції розглядаються як складна система суб'єктивних переживань, що мають афективний характер і тісно пов'язані з індивідуальними потребами, цінностями, мотивацією та діяльністю [2].

Поняття емоцій у різні періоди розвитку психологічної думки трактувалося по-різному. Класичні підходи, зокрема в працях Ч. Дарвіна, Дж. Джемса, К. Ланге, пояснювали емоції через фізіологічні реакції організму. У ХХ столітті відбувся зсув акцентів на вивчення емоцій як психологічних утворень, що мають когнітивну природу. Водночас у культурно-історичному підході Л. С. Виготського емоції розглядаються як результат опосередкованої соціальною взаємодією діяльності дитини, яка формує внутрішню структуру особистості. Вітчизняні психологи наголошували на нерозривному зв'язку емоцій з діяльністю, а також на їхньому провідному значенні в мотиваційній регуляції поведінки [6].

Сучасні дослідження підкреслюють багатовимірність емоцій: їх розглядають як психофізіологічні, когнітивні, соціальні та культурно детерміновані феномени. Емоції тісно пов'язані з формуванням Я-образу, самооцінки, здатності до емпатії та регуляції поведінки. Дослідники виділяють основні базові емоції (страх, радість, гнів, смуток, подив, відраза), що є вродженими, та складніші емоційні стани, які формуються під впливом соціалізації та досвіду дитини [4].

Емоційний розвиток – це процес поступового ускладнення емоційних реакцій, формування здатності до усвідомлення власних переживань, розвитку емоційної саморегуляції та здатності до співпереживання. Цей процес охоплює не лише засвоєння певного спектра емоційних станів, а й розвиток навичок розпізнавання емоцій у себе та в інших, оволодіння емоційною експресією, тобто здатністю виражати свої почуття відповідно до норм соціального оточення. Емоційний розвиток також передбачає формування емоційної компетентності, яка включає здатність розуміти емоції, керувати ними, встановлювати емоційний контакт з іншими людьми та будувати на його основі адекватну поведінку [7].

Особливу увагу в психології привертає етап дошкільного дитинства як період інтенсивного емоційного зростання. Саме в дошкільному віці дитина починає не лише переживати, але й усвідомлювати емоції, контролювати їх, набуває досвіду спілкування в різних соціальних ролях. У цьому періоді відбувається перехід від безпосередніх емоційних реакцій до узагальнених емоційних утворень, формується здатність до емоційного передбачення та морального оцінювання власної і чужої поведінки. Така динаміка розвитку можлива лише за умов емоційно насиченого, підтримувального середовища, в якому дитина отримує позитивний досвід взаємодії з дорослими та ровесниками.

Таким чином, емоції в психологічній науці розглядаються як багатовимірне явище, що має глибокі онтогенетичні корені й розвивається протягом усього життя людини. У дошкільному віці емоційний розвиток є критично важливим, оскільки саме тоді закладаються базові механізми емоційної регуляції, що в подальшому визначають характер соціальної взаємодії, рівень адаптації та психологічне благополуччя особистості.

Дослідження у галузі вікової психології вказують на те, що у віці від трьох до шести років дитина поступово засвоює основні способи емоційного

реагування, що характерні для її соціального оточення. Вона навчається розпізнавати та називати власні емоції, регулювати їхній прояв, розуміти емоції інших людей, що є надзвичайно важливим для формування емпатії. На цьому етапі емоційна сфера ще недостатньо стійка, дитячі емоції є яскравими, але часто короткочасними, швидко змінюються, що може ускладнювати процес комунікації й адаптації в соціумі. Тому важливим є створення умов, які сприятимуть розвитку емоційної чутливості, врівноваженості, здатності до самоусвідомлення та самоконтролю.

Що стосується вольової сфери, то її формування у дошкільному віці відбувається через поступове усвідомлення дитиною своїх бажань, намірів та вміння відтермінувати їх заради досягнення певної мети. Воля проявляється у здатності контролювати імпульси, дотримуватись правил, виконувати завдання, які не завжди є привабливими, але вимагають зосередженості, зусиль та терпіння. Спочатку ці вміння виникають у співпраці з дорослим, а згодом набувають самостійного характеру. Згідно з працями вітчизняних науковців формування волі безпосередньо пов'язане з засвоєнням соціальних норм і правил у процесі діяльності — насамперед у грі, спілкуванні та навчанні.

Емоційна сфера дитини дошкільного віку є складною системою, що включає в себе як безпосередні переживання, так і більш складні емоційні утворення, здатність до регуляції та усвідомлення почуттів, співпереживання іншим. Формування емоційної сфери тісно пов'язане з усіма аспектами психічного розвитку дитини — когнітивними процесами, мовленням, соціальними взаємодіями — і визначає якість майбутніх міжособистісних стосунків, навчальної діяльності та загального психологічного благополуччя [1].

Структура емоційної сфери дошкільника умовно поділяється на кілька ключових компонентів: емоційні стани, емоційні реакції, почуття, емоційна чутливість, емоційна саморегуляція та емпатія. Емоційні стани – це тимчасові,

ситуативні переживання, які виникають у відповідь на зовнішні або внутрішні стимули. У дітей дошкільного віку ці стани часто мають імпульсивний, неусвідомлений характер, відзначаються яскравістю й швидкою змінністю. Емоційні реакції – це первинні, афективні відповіді на зовнішні подразники (наприклад, усмішка як реакція на похвалу, плач у відповідь на образу), які з часом набувають більш усвідомленого і соціально модифікованого характеру [3].

У процесі психічного розвитку на основі емоційних реакцій формуються більш стійкі й узагальнені переживання — почуття. Вони мають відносну стабільність і можуть бути спрямовані на об'єкти, що мають особистісну значущість для дитини. Відчуття прив'язаності, любові, тривоги, гордості за власні досягнення чи переживання провини — усе це є прикладами сформованих емоційних відношень. У дошкільному віці починають активно формуватися моральні почуття — сором, обурення, співчуття, які тісно пов'язані з розвитком моральної свідомості та самосвідомості дитини [8].

Важливою складовою емоційної сфери є емоційна чутливість — здатність сприймати емоційні сигнали інших людей, розуміти та реагувати на них. Вона є основою для розвитку емпатії, яка виявляється у співпереживанні чужим почуттям, здатності поставити себе на місце іншого. Саме у старшому дошкільному віці дитина починає виявляти елементи емпатичного розуміння: вона може заспокоїти товариша, поспівчувати героєві казки, виявити турботу про молодшу дитину.

Одним із центральних новоутворень дошкільного дитинства є формування механізмів емоційної саморегуляції. Молодші дошкільники ще не здатні повною мірою стримувати імпульсивні емоційні прояви: вони легко збуджуються, не завжди вміють стримувати гнів, страх або сльози. Проте з віком, у результаті розвитку мовлення, внутрішньої мотивації та взаємодії з дорослими, дитина вчиться називати свої емоції, розуміти причини їх

виникнення та поступово регулювати свою поведінку. У старшому дошкільному віці з'являється здатність до вольового контролю, що дозволяє свідомо змінювати або приглушувати афективні реакції, відповідно до соціальних норм [10].

Динаміка емоційного розвитку в дошкільному віці має певну послідовність. У ранньому дошкільному віці (3–4 роки) емоції дитини ще є переважно ситуативними, безпосередніми, часто афективно насиченими, але недостатньо диференційованими. У середньому дошкільному віці (4–5 років) дитина вже може більш чітко розрізняти емоційні стани, починає називати їх, виникає здатність до передбачення емоційних реакцій інших. У старшому дошкільному віці (5–6 років) відбувається інтенсивний розвиток емоційної сфери: з'являються складні почуття, поглиблюється емоційне розуміння, формується здатність до довільного регулювання емоцій, що свідчить про зростаючу зрілість емоційного життя дитини [11].

Загалом, емоційна сфера дошкільника змінюється не тільки кількісно, а й якісно. Дитина не лише відчуває більше емоцій, а й глибше їх усвідомлює, починає інтегрувати емоційні переживання у власний досвід, що є основою для розвитку повноцінної особистості. Зрозуміти ці процеси важливо як для наукового аналізу, так і для практики виховання, адже саме в цей період можна найбільш ефективно впливати на становлення емоційної культури дитини.

У контексті сучасної дошкільної освіти розвиток емоційно-вольової сфери набуває особливого значення, оскільки саме ці психічні функції забезпечують внутрішню готовність дитини до школи. Успішність майбутнього навчання багато в чому залежить не лише від рівня знань і навичок, а й від здатності дитини зосереджуватись, доводити справу до кінця, долати труднощі, працювати в колективі, контролювати свої емоції. Тому науковці й практики шукають ефективні психолого-педагогічні засоби, які б дозволили гармонійно розвивати як емоційний, так і вольовий компоненти особистості дошкільника.

У цьому контексті особливу увагу привертає казкотерапія — метод, що поєднує в собі як емоційний вплив, так і стимулювання розвитку вольових якостей через моделювання поведінкових ситуацій у символічній формі.

Емоційно-вольова сфера не є ізольованим елементом психіки. Вона формується у тісному зв'язку з пізнавальними процесами, мовленням, уявою, мотивацією, ігровою діяльністю. Саме завдяки комплексному підходу до виховання емоцій та волі можна забезпечити гармонійний розвиток дитини як цілісної особистості. Цей процес передбачає створення таких умов, за яких дитина матиме змогу не тільки висловлювати свої емоції, а й вчитиметься їх усвідомлювати, приймати, регулювати, що є запорукою емоційного благополуччя. А воля, своєю чергою, виступає тим механізмом, що дозволяє емоційній сфері набути цілеспрямованості та стійкості.

Емоційний розвиток дитини в дошкільному віці відбувається під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких провідну роль відіграють біологічні, психологічні та соціальні компоненти. Усі вони діють не ізольовано, а у взаємозв'язку, формуючи індивідуальну картину емоційного становлення кожної дитини [12].

Одним із базових чинників є біологічна зумовленість, тобто індивідуальні анатомо-фізіологічні особливості нервової системи дитини. Тип вищої нервової діяльності, особливості темпераменту, швидкість збудження й гальмування, рівень сенситивності — усе це визначає те, як дитина сприймає та переживає емоційні стимули. Наприклад, холеричні діти можуть реагувати на зміни довкілля дуже імпульсивно й бурхливо, тоді як флегматичні — повільно й менш емоційно. Вроджена емоційна чутливість визначає схильність дитини до певного емоційного фону — тривожності, радості, сором'язливості чи відкритості [14].

Не менш важливу роль відіграє сімейне оточення, яке є першоджерелом емоційного досвіду дитини. Атмосфера в родині, стиль виховання, емоційна

включеність батьків, наявність теплих стосунків — усе це безпосередньо впливає на те, як дитина розвиває здатність розуміти, виражати та регулювати свої почуття. Діти, які зростають у середовищі психологічної підтримки, довіри й безумовного прийняття, мають вищий рівень емоційної стабільності, легше справляються з труднощами та демонструють більшу емпатійність. Натомість у сім'ях, де домінує жорсткий контроль, агресія чи емоційне відсторонення, у дітей можуть формуватися викривлені уявлення про почуття або труднощі з їхньою регуляцією.

Особливе значення має якість емоційного спілкування з дорослими, зокрема з вихователями та іншими значущими фігурами. Взаємодія з педагогами в дошкільному закладі є важливим соціальним досвідом, під час якого дитина навчається новим моделям поведінки, емоційного реагування, набуває навичок соціальної адаптації. Рівень емоційної підтримки з боку дорослих, їхня здатність до активного слухання, визнання почуттів дитини сприяють формуванню довіри до світу й себе, а також розвитку емоційної грамотності.

Не можна ігнорувати роль однолітків у становленні емоційної сфери. Спілкування з ровесниками створює ситуації, у яких дитина стикається з необхідністю враховувати емоції інших, виявляти співчуття, вирішувати конфлікти, ділитися. Такі ситуації є важливим тренажером для розвитку соціальних емоцій — сорому, гордості, співпереживання, провини — і формування моральної регуляції поведінки. Через гру, спільну діяльність і суперечки дитина вчиться відчувати межі, реагувати на зворотний зв'язок та оцінку з боку інших.

Також значущими є соціокультурні чинники: загальна культура, традиції, цінності, до яких залучена дитина. Соціальне оточення визначає прийнятні норми вираження емоцій, регламентує їх допустимість і форми прояву. Наприклад, у деяких культурах заохочується відкритість у вираженні почуттів,

в інших — стриманість і самоконтроль. Дошкільник активно засвоює ці норми через наслідування, практику і підкріплення з боку оточення [6].

Крім того, важливим чинником є досвід переживань самої дитини. Власний емоційний досвід — позитивний чи негативний — впливає на формування уявлень про почуття, їх значення та наслідки. Епізоди страху, радості, образи, гордості чи суму не просто залишають емоційний слід, а й формують моделі поведінки на майбутнє. Успішне переживання емоцій допомагає дитині накопичувати досвід саморегуляції, а негативний досвід без належної підтримки може спричинити тривожність, замкненість або агресивність.

Таким чином, поняття емоційно-вольової сфери є надзвичайно важливим для розуміння особливостей розвитку дітей дошкільного віку. Саме в цей період відбувається формування основних емоційних механізмів, розвиток саморегуляції та закладання вольових рис характеру. Педагогічний супровід цього процесу повинен бути тонким, гнучким, гуманним і водночас науково обґрунтованим. У цьому сенсі казка як психолого-педагогічний інструмент відкриває широкі можливості для підтримки та розвитку емоційно-вольової сфери дитини, що й обґрунтовує доцільність подальшого дослідження казкотерапії в межах цієї проблематики.

1.2. Роль казкотерапії в розвитку емоційної чутливості та волі у дошкільників.

У практичній психології все активніше використовують творчі методи, серед яких особливе місце посідає арт-терапія. Цей підхід, що базується на концепціях З. Фрейда та К. Юнга, орієнтований не лише на терапевтичне втручання, а й на стимулювання творчого потенціалу особистості, її

внутрішнього зростання та гармонізації. На думку З. Фрейда, підсвідоме «Я» виявляється у спонтанній творчій діяльності людини — у малюванні, ліпленні, створенні образів. Мистецтво, як форма самовираження, має спільні риси з мріями та сновидіннями, і може служити засобом емоційного розвантаження. У свою чергу, К. Юнг підкреслював значення архетипічних і особистісних символів, які сприяють виявленню глибинних процесів психіки.

Арт-терапевтична практика ставить у центр уваги не пацієнта як носія патології, а особистість, що прагне самореалізації та розширення внутрішніх можливостей. Згідно з поглядами Юнга, людина може самостійно активізувати процеси зцілення, спираючись на універсальні символи та власну креативність. Образи, які виникають у процесі творчості, нерідко є ключем до вирішення внутрішніх конфліктів.

З педагогічної точки зору, арт-терапія — це ефективний засіб впливу на індивідуальний або груповий розвиток через використання різних форм мистецтва, що дозволяє не тільки формувати емоційно-пізнавальну сферу, а й сприяє корекції поведінки. Хоча креативний результат відіграє важливу роль, першочерговою метою залишається саме терапевтичний ефект.

У психолого-педагогічній практиці широке застосування знаходить казкотерапія як окремий напрям арт-терапії. Тут використовуються різні типи казок — народні, авторські, а також спеціально розроблені для вирішення психологічних завдань. У кожного підходу є свої переваги та обмеження, однак казки, створені спеціально для терапевтичної роботи, мають більш цілеспрямований характер. Вони містять зашифровані образи проблемної ситуації, яка близька клієнту, та розв'язання цієї ситуації в метафоричній формі. Часто ключова проблема передається через персонажа — принца, принцесу, короля тощо — який викликає в дитини емоційне залучення.

На основі аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що використання методів арт-терапії, зокрема казкотерапії, допомагає дітям краще

усвідомити свої емоції, сприяє екологічному вираженню таких почуттів, як гнів, страх, біль, і відкриває шлях до емоційного розвантаження. Невербальні форми самовираження, такі як малювання чи створення казки, зазвичай обходять раціональну «цензуру» свідомості, відкриваючи доступ до глибших емоційних шарів. Завдяки цьому такі форми творчості стають безпечними та ефективними каналами психологічної розрядки.

Казкотерапія є універсальним напрямом, який не має вікових обмежень і може бути адаптований як для дітей із типовим розвитком, так і для осіб з особливими освітніми потребами. Вона є ефективним інструментом у роботі з різноманітними психологічними труднощами.

У сучасному підході до казкотерапії виокремлюють три основні функціональні напрями:

- Діагностичний — здійснення проєктивного аналізу, який дозволяє виявити особистісні ресурси та проблемні зони;
- Корекційно-розвивальний — використання метафоричних образів для стимуляції творчого мислення та альтернативних моделей поведінки;
- Психотерапевтичний — сприяння самоціленню через ідентифікацію з героями та сюжетами казки.

Казка здавна виконує важливу роль у житті дитини — вона є не просто формою розваги чи способом передання традицій, а насамперед потужним психолого-педагогічним інструментом, що сприяє глибокому впливу на внутрішній світ дитини. Саме казка має унікальну здатність торкатися найглибших емоційних пластів особистості, сприяти формуванню чутливості, емпатії, моральних уявлень та базових моделей поведінки. У дошкільному віці, коли дитина лише опановує мистецтво розуміти себе й інших, емоційна чутливість ще не сформована повною мірою, а вольові процеси лише зароджуються, застосування казкотерапії відкриває особливо широкі можливості для гармонійного розвитку емоційно-вольової сфери.

До основних форм казкотерапії належать:

- готові казки, що застосовуються у терапії (рецептурні казки);
- робота з архетипічними структурами казкових сюжетів;
- спільне чи індивідуальне створення нових казок;
- ресурсні та діагностичні медитативні казки;
- театралізована інсценізація (драматерапія);
- малювання казкових сцен чи персонажів;
- метафоричні подорожі у світ казки.

К. Г. Юнг, представник аналітичного напрямку в психології, стверджував, що казкові сюжети є відображенням колективного несвідомого. Він трактував психічний розвиток як поступове виникнення та диференціацію свідомості з несвідомого. На його думку, головним змістовим стрижнем казки є процес індивідуації — внутрішнього становлення особистості та наближення людини до своєї справжньої сутності, тобто до самості. Це відбувається шляхом усвідомлення і гармонізації різних елементів психіки, зокрема архетипів, таких як Персона і Тінь. Юнг приділяв особливу увагу символам і образам, які мають архетипічну природу, і вважав казку багатою на метафоричний зміст, що дає змогу осмислювати глибинні аспекти людської психіки.

Згідно з положеннями індивідуальної психології, кожна людина, сам того не усвідомлюючи, формує власний «сценарій життя», що має риси казкової оповіді. Цей сюжет впливає на вибір життєвого шляху, взаємодію з оточенням і сприйняття подій. У психодраматичних методиках, зокрема, казка виконує роль драматичної сцени, в якій програються справжні людські емоції. Послідовники Мілтона Еріксона, в контексті еріксоніанського підходу, активно використовують казкові історії як засіб занурення у транс та м'якого навіювання з терапевтичною метою.

Сучасна психологічна наука виявляє глибоку зацікавленість до феномена казки. У Харкові науковці Д. Арановська-Дубовис, Є. Заїка та Є. Цопа

вивчають, як дошкільники сприймають казки, опираючись на концепцію вчинку, розроблену М. Бахтіним. Дослідники аналізують, як дитина осмислює моральний вибір персонажів і які цінності засвоює в результаті взаємодії з казковим текстом [37].

Київський учений О. О. Бреусенко-Кузнецов звертає увагу на схожість структури чарівної казки з елементами героїчного міфу. Він наголошує, що ключові етапи екзистенційної кризи, яку переживає особистість, можуть знайти відповідники в сюжетних лініях чарівної казки. Дослідник вважає, що навіть у дорослому віці казка здатна виступати як засіб особистісного саморозвитку, рефлексії та духовного зростання.

У свою чергу, О. В. Мазяр із Житомирського державного університету аналізує українські народні казки крізь призму концепції життєвих сценаріїв, запропонованої Е. Берном. Учений вивчає, які моделі поведінки й цінності закладені у фольклорні тексти, які сценарії вони формують і які потенційні загрози можуть нести при некритичному їх засвоєнні. У своїх роботах він акцентує увагу як на позитивному, так і на деструктивному потенціалі народної казки, що потребує усвідомленого педагогічного підходу до її використання в освітньому процесі.

Роль казкотерапії у розвитку емоційної чутливості важко переоцінити. Казкові образи, події, конфлікти й розв'язання життєвих ситуацій у символічній формі допомагають дитині краще усвідомити власні почуття, впоратися з переживаннями, які складно висловити словами. Через ототожнення з героями дитина ніби проживає досвід, який їй важко або неможливо реалізувати у реальному житті. Вона вчиться співпереживати, розпізнавати емоції інших, помічати моральні аспекти ситуацій. Емоційна реакція на події в казці має величезне значення, адже саме через ці переживання формуються такі якості, як чуйність, доброта, відповідальність, здатність до співпереживання. Казка

створює безпечний простір, у якому дитина вільна від осуду та може дослідити власні почуття й переживання, розвиваючи тим самим емоційну чутливість.

Поряд із розвитком емоційної сфери казка також виконує функцію активного стимулятора вольових якостей. У сюжетах казок герої часто опиняються перед вибором, стикаються з труднощами, долають перешкоди, чинять усупереч власним бажанням задля досягнення вищої мети. Такі моделі поведінки є надзвичайно цінними у процесі формування вольової регуляції у дошкільників. Дитина, яка спостерігає за розвитком подій у казці, вчиться, що навіть маленька істота — зайчик, мишка, пастушок — може проявити рішучість, сміливість, наполегливість і врешті досягти бажаного. Через повторення таких сюжетів у свідомості дитини закладаються позитивні поведінкові сценарії, які сприяють зміцненню волі та формуванню цілеспрямованості [18].

Казкотерапія, на відміну від звичайного читання казки, передбачає активне залучення дитини до обговорення, інтерпретації, інсценування або навіть створення власної історії. Це сприяє усвідомленню не лише змісту тексту, а й внутрішніх переживань, які він викликає. Саме такий підхід дозволяє перетворити казку на засіб глибокого впливу, адже дитина не просто слухає — вона проживає, рефлексує, діє. Залучення елементів діалогу з дорослим, малювання, рольових ігор на основі казкових сюжетів значно посилює терапевтичний ефект і сприяє активізації вольових процесів: планування дій, доведення їх до кінця, прояв ініціативи та самоконтролю.

Важливим є й те, що казкотерапія дозволяє працювати з глибинними страхами, емоційною невпевненістю, тривожністю, що часто виникає у дітей дошкільного віку. Казкові персонажі в подібних ситуаціях виступають своєрідними посередниками між внутрішнім світом дитини та зовнішньою реальністю. Так, образ дракона може символізувати страх темряви, а зла мачуха — тривогу через розлуку з мамою. Перемога добра над злом, світла над

темрявою, відновлення справедливості у фіналі казки сприяють формуванню позитивної емоційної установки та віри в силу власного «я». Це допомагає дитині подолати внутрішню напругу, навчитися розрізняти і приймати власні емоції, не боятися їх і не придушувати, а розуміти й керувати ними.

У дошкільному віці гра виступає провідною діяльністю дитини та завжди має яскраве емоційне забарвлення. Під час гри проявляються вже набуті способи й звички емоційного реагування, водночас формуються нові риси поведінки, а також розширюється та збагачується емоційно-вольовий досвід малюка . Отже, можна виокремити основні методи розвитку емоційно-вольової сфери дошкільника .

Окремо варто підкреслити, що розвиток волі у дошкільника не можливий без підтримки дорослого, який виступає провідником у світі казки. Педагог чи психолог, використовуючи метод казкотерапії, може м'яко, ненав'язливо, в ігровій формі допомогти дитині опанувати складні емоційні стани, сформувати бажання бути сильним, справедливим, добрим, наполегливим. Створення терапевтичних казок, адаптованих до вікових особливостей і потреб дитини, дозволяє досягти значних результатів у розвитку емоційно-вольової сфери навіть у дітей із труднощами емоційного реагування чи поведінки.

На відміну від директивних форм навчання чи моралізаторських повчань, казкотерапія ґрунтується на внутрішньому бажанні дитини пізнавати, співпереживати та відчувати. У цьому процесі дитина стає не об'єктом, а суб'єктом власного розвитку. Казка, будучи засобом символічного мислення, водночас виконує діагностичну, корекційну та розвивальну функції. Її використання в дошкільній освіті — це не лише повернення до традицій, а й сучасний інструмент формування емоційної грамотності, психологічної стійкості та вольових якостей.

Таким чином, казкотерапія є ефективним засобом розвитку емоційної чутливості та волі у дітей дошкільного віку. Її потенціал полягає у здатності створювати емоційно безпечне середовище для внутрішнього зростання дитини, стимулювати позитивні зміни у поведінці, формувати здатність до емпатії, саморегуляції, відповідальності й наполегливості. Урахування терапевтичного потенціалу казки в освітньому процесі відкриває нові можливості для побудови гуманістично орієнтованої моделі виховання, у центрі якої — дитина як унікальна, чутлива, здатна до змін особистість.

1.3. Теоретичні основи використання казок як психолого-педагогічного інструменту для формування емоційно-вольової сфери дітей.

Казка є одним із найдавніших і найпотужніших засобів впливу на внутрішній світ дитини. Вона супроводжує людину з раннього дитинства, формуючи уявлення про добро і зло, сприяючи засвоєнню моральних норм, розвитку уяви, мовлення, а також емоційної чутливості. У контексті сучасної психолого-педагогічної науки казка розглядається не лише як літературний жанр чи елемент фольклору, а як повноцінний інструмент впливу на психіку дитини, який здатен виконувати низку важливих функцій: комунікативну, виховну, діагностичну, корекційну та терапевтичну. Власне, на цьому ґрунтується сучасний підхід до використання казки як засобу формування емоційно-вольової сфери дошкільника [26].

Теоретичні підвалини використання казки в педагогіці і психології були закладені ще у працях класиків вітчизняної науки: С. Рубінштейна, О. Запорожця. Вони наголошували на тому, що розвиток дитини відбувається у процесі активної взаємодії з соціальним і культурним середовищем, у межах якого казка виступає як засіб передачі досвіду попередніх поколінь. Казка є універсальною формою опосередкованого засвоєння емоційного досвіду,

соціальних моделей поведінки та моральних орієнтирів, що реалізуються через сюжет, образи, діалоги та символи.

У психології казка набуває статусу особливого виду метафоричного спілкування. Дослідники звертають увагу на її здатність відображати внутрішні конфлікти дитини в символічній формі, дозволяючи дитині проживати важливі психоемоційні ситуації без загрози для її психіки. Через казковий сюжет дитина опосередковано стикається зі складними переживаннями — страхами, сумом, тривогою, ревностями — і отримує можливість знайти вихід із ситуації, використовуючи зразок поведінки казкового героя. Така непряма форма роботи з емоціями є особливо ефективною у дошкільному віці, коли дитина ще не завжди здатна осмислити і вербалізувати свій емоційний стан. Саме тому казка є своєрідним містком між підсвідомими переживаннями дитини та її усвідомленими діями.

Особливу роль казка відіграє у формуванні вольових якостей. Герої казок — це, як правило, персонажі, які проходять через випробування, стикаються з труднощами, долають перешкоди і трансформуються внаслідок подоланого досвіду. Такі сюжети сприяють моделюванню вольової поведінки, формуванню внутрішньої готовності до зусиль, прийняття відповідальності, розвитку цілеспрямованості. Наприклад, образ Івасика-Телесика, що рятується від змії, чи Котигорошка, який перемагає Змія, — це не лише фантастичні історії, а й символи внутрішнього зростання, мужності, сили волі. Переживаючи ці образи, дитина поступово інтеріоризує вольові якості, які демонструють герої, і проєктує їх на власний досвід [24].

Казка також виконує важливу функцію структурування емоційного досвіду. Завдяки чіткій композиції — початку, зав'язці, конфлікту, кульмінації та розв'язці — вона формує в дитини відчуття послідовності й логіки подій, а також віру в те, що навіть найскладніші ситуації можуть бути розв'язані. Це особливо важливо для дітей, які мають емоційні труднощі або переживають

психологічний дискомфорт. Вірогідність позитивного фіналу, перемоги добра над злом, відновлення справедливості дає дитині відчуття безпеки, надії, психологічної стабільності.

У педагогічному процесі казка може застосовуватись як самостійний метод або як частина комплексної методики виховання. Наприклад, терапевтична казка може бути використана у груповій або індивідуальній роботі з дошкільниками для вирішення конкретних виховних чи корекційних завдань. Крім того, педагог може створювати власні казки, адаптовані до актуальних потреб групи чи окремої дитини. Такий підхід дозволяє більш точно впливати на емоційно-вольову сферу, враховуючи індивідуальні особливості, рівень розвитку, життєві обставини та наявні труднощі. Створення казки разом з дитиною або її інтерпретація у вигляді гри, малюнку, обговорення сприяють більш глибокому засвоєнню змісту й емоційного матеріалу.

Однією з особливостей казки як інструменту є її універсальність. Вона однаково ефективно може використовуватися як у роботі з дітьми, які демонструють високий рівень емоційної чутливості, так і з тими, хто має труднощі у вираженні почуттів чи вольовій регуляції. Казка не потребує спеціального інструментарію чи технологій — достатньо лише бажання дорослого взаємодіяти з дитиною на рівні символів, образів, переживань. Водночас ефективність такого підходу значною мірою залежить від рівня підготовки педагога, його вміння обирати відповідний зміст, моделювати емоційно забарвлені ситуації, створювати простір довіри й прийняття [16].

Теоретичні основи застосування казок у психолого-педагогічній практиці також розвиваються у сучасній науці. У працях С. Максименка, І. Вачкової, казка розглядається як інтегративний засіб, здатний не лише діагностувати рівень емоційного розвитку, а й м'яко впливати на психічний стан дитини, сприяти нормалізації її поведінки, покращенню адаптації до соціуму. Усе це

свідчить про високий науковий і практичний потенціал використання казки в освітньому середовищі.

За І. Дубровіною, можна виділити кілька ключових педагогічних прийомів роботи з казкою та основних форм роботи з дітьми. По-перше, використання казки як метафори, коли текст і образи викликають у дитини вільні асоціації, що стосуються її внутрішнього психічного світу, які потім обговорюються. По-друге, малювання за мотивами казки, коли вільні асоціації дитини виявляються у малюнках, а подальша робота проводиться з цим графічним матеріалом. Також важливою є бесіда на тему «Чому герой так вчинив?», під час якої активніше аналізується текст казки, розглядається поведінка і мотиви персонажів, що слугує приводом для обговорення моральних цінностей і поведінки людей. Тут вводяться поняття оцінки вчинків як «добре» чи «погано». Одним із варіантів такої бесіди може бути аналіз проблемних ситуацій — це ті випадки, коли дитина або група дітей повинні знайти нові способи дій для вирішення завдань, що розвиває мислення та творче засвоєння знань. Вихід із проблемної ситуації — це відкриття нового, раніше невідомого знання. Проблемні ситуації активізують пізнавальну, мовленнєву та творчу діяльність дітей і базуються на подіях твору. Для створення проблемної ситуації необхідно поставити проблемне питання, наприклад: «Чому маленька Герда виявилася сильнішою за Снігову Королеву?» (Г.Х. Андерсен «Снігова Королева»).

Ще одним прийомом є моделювання казок, яке допомагає дітям краще засвоїти послідовність дій персонажів і розвиток сюжету, розвиває абстрактно-логічне мислення, уміння оперувати символами та знаками, збагачує словниковий запас, активізує мову і впливає на всі органи чуття. Програвання епізодів казки дає дитині змогу відчувати емоційно значущі ситуації і «зіграти» почуття, розширюючи таким чином репертуар виразних засобів.

Метод фізичної дії, запозичений із театральної педагогіки К. Станіславського, полягає в опосередкованому відображенні емоцій через фізичні дії — відтворення рухів і поведінки людини. Точно виконані рухи можуть пробудити у дитини щирі психологічні й емоційні переживання. У процесі цієї діяльності дитина проявляє власну індивідуальність та емоційну експресію, стимулюючи прояв сформованого емоційного досвіду.

Також велике значення мають виразні рухи, які засвоюються за допомогою спеціально підібраних вправ та вільних ігор, а також із використанням слова і музики.

Найефективнішими прийомами розвитку паралінгвістичних проявів емоцій вважаються ігрова драматизація та психогімнастика. Театралізована гра позитивно впливає на емоційну сферу дошкільників завдяки своїм особливостям — інсценуванню рухів, характерних для емоційного стану героя, та створенню уявної ситуації. Драматизація дозволяє дитині психологічно зблизитися з персонажем казки, пережити його перемоги й поразки, щастя й біду, що розширює межі життєвого досвіду та збагачує емоційний світ дитини [19].

Зважаючи на вище викладене, можна стверджувати, що казка як психолого-педагогічний інструмент має потужний ресурс для формування емоційно-вольової сфери дитини. Її образна природа, емоційна насиченість, сюжетна динаміка і символічний зміст дозволяють створити унікальне середовище для психоемоційного розвитку дитини. Через казку дитина пізнає не лише навколишній світ, а й себе, вчиться співпереживати, приймати рішення, долати труднощі, що є важливими компонентами емоційної зрілості та вольової стійкості. Усе це зумовлює необхідність глибшого наукового осмислення ролі казки в дошкільній педагогіці та ширшого впровадження методів казкотерапії у практику роботи з дітьми.

Висновки до розділу 1

У процесі теоретичного аналізу проблеми впливу казкотерапії на емоційно-вольову сферу дітей дошкільного віку було з'ясовано, що дана сфера є ключовою складовою психічного розвитку дитини та істотно впливає на її поведінку, здатність до соціалізації, емоційне благополуччя та формування характеру. Емоційно-вольова сфера формується з раннього дитинства й охоплює як здатність дитини переживати, усвідомлювати й виражати свої емоції, так і вміння долати труднощі, стримувати імпульси, приймати вольові рішення. Саме у дошкільному віці закладається основа емоційної чутливості, співпереживання, емпатії, а також формуються первинні вольові якості — наполегливість, рішучість, самоконтроль.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що казкотерапія як напрям психолого-педагогічного впливу має значний потенціал для м'якого і водночас ефективного корекційного та розвивального впливу на емоційно-вольову сферу дитини. Казка є не лише джерелом художнього й морального досвіду, але й особливим інструментом, який дозволяє дитині символічно проживати життєві ситуації, віднаходити безпечні шляхи виходу з внутрішніх конфліктів, моделювати бажану поведінку. Образи, символи, сюжетні лінії казок резонують із дитячими переживаннями, сприяють емоційному розвантаженню, активізації уяви, розвитку емпатії та формуванню уявлень про цінності й етичні орієнтири. Завдяки казці дитина вчиться розуміти себе й інших, набуває досвіду внутрішньої мобілізації в складних ситуаціях.

Теоретичні основи використання казок як психолого-педагогічного інструменту дозволяють розглядати їх як ефективний засіб розвитку емоційно-вольових якостей. У центрі уваги педагогів і психологів опиняється не лише сам текст казки, а й методи її застосування в роботі з дітьми — слухання, обговорення, ігрове відтворення, малювання, створення власних казкових

сюжетів. Така діяльність не лише розвиває емоційне сприймання, а й активізує вольові прояви — наприклад, у здатності дитини дослухатися до кінця, аналізувати вчинки героїв, робити моральні висновки, долати внутрішні бар'єри в самовираженні. Крім того, казка дає змогу індивідуалізувати вплив на кожну дитину відповідно до її емоційних потреб, особистісних особливостей та життєвого досвіду.

Таким чином, за результатами першого розділу можна зробити висновок, що казкотерапія є надзвичайно актуальним, науково обґрунтованим і практично значущим засобом психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу дошкільників. Вона дозволяє забезпечити гармонійний розвиток емоцій, сприяє формуванню моральної свідомості, вихованню вольових якостей та соціально прийнятної поведінки.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У ПЕДАГОГІЧНУ ПРАКТИКУ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

2.1. Аналіз сучасних методик і підходів до формування емоційно-вольової сфери дошкільників через казкотерапію

У сучасному дошкільному вихованні спостерігається зростаюча увага до розвитку емоційно-вольової сфери дитини як одного з ключових чинників формування гармонійної, соціально адаптованої особистості. У цьому контексті казкотерапія виступає не лише як додатковий виховний інструмент, а як повноцінна педагогічна технологія, що поєднує елементи психотерапії, ігрової діяльності, мовленнєвого розвитку та емоційної саморегуляції. Впровадження казкотерапії в освітній процес закладів дошкільної освіти має чітке наукове

підґрунтя, спирається на принципи вікової психології, педагогічної доцільності та гуманного підходу до дитини.

Сучасні методики використання казки у педагогічній практиці значно розширилися порівняно з традиційним читанням або розповіданням літературних творів. Казка розглядається не тільки як текст для слухання, а як багатовимірний інструмент для діалогу, співпереживання, моделювання поведінки, спільної творчості та самовираження. Існує низка методичних підходів, що дозволяють гнучко адаптувати казкотерапевтичну роботу до потреб конкретної дитини або групи. Наприклад, широко застосовується метод «казкового діалогу», коли дитина відповідає на запитання після прослуханої історії, розповідає про власні почуття, оцінює вчинки героїв або вигадує альтернативні розв'язки сюжету. Такий підхід сприяє розвитку емоційної рефлексії та формуванню етичної свідомості.

Одним із найбільш ефективних методів є створення дитиною власної казки. Цей процес має не лише креативний, але й глибоко терапевтичний зміст: у вигаданому сюжеті віддзеркалюються особисті переживання, конфлікти, страхи та бажання дитини. Через створення образів і сюжетних поворотів дитина мимоволі проектує на них власні емоційні стани та шукає шляхи їх подолання.

Також у практиці дошкільних закладів активно застосовується драматизація казок — театралізована діяльність, у якій діти виступають у ролі персонажів, імітують їхні дії, озвучують репліки. Цей метод дозволяє не лише глибше зануритись у зміст твору, але й опанувати нові форми емоційного вираження, подолати сором'язливість, навчитися співпрацювати, домовлятися, брати на себе відповідальність за роль, контролювати власну поведінку. Таким чином, театралізація казки стає дієвим інструментом формування як емоційної, так і вольової сфери — зокрема, наполегливості, посидючості, здатності діяти відповідно до поставленої мети.

У рамках сучасного підходу до казкотерапії важливе місце займає використання метафоричних казок, які не мають прямолінійного повчального змісту, а натомість апелюють до глибших психоемоційних структур. Вони сприяють непрямому усвідомленню проблеми та створюють умови для внутрішньої трансформації. Цей підхід є особливо ефективним у роботі з дітьми, які мають труднощі в поведінці, комунікації, емоційному самовираженні. Через метафору дитина отримує доступ до глибинних шарів психіки без прямої конфронтації з травмувальним досвідом.

Окремо варто відзначити підхід до інтеграції казкотерапії з іншими видами дитячої діяльності — зокрема, з образотворчою діяльністю, музикою, рухливими іграми. Така інтеграція сприяє комплексному впливу на дитину, забезпечуючи гармонійний розвиток її емоційного, когнітивного та тілесного досвіду. Наприклад, після прослуховування казки діти можуть малювати улюбленого героя, створювати аплікації за мотивами сюжету, імпровізувати рухи під музику, що передає настрій певного епізоду. Це не лише розвиває уяву та креативність, а й сприяє формуванню емоційної чутливості та вольової зосередженості.

З-поміж інших вартих уваги сучасних методик слід виокремити роботу з терапевтичними казками, що спеціально створені з урахуванням вікових, психологічних і соціальних особливостей дітей. Такі казки мають чітко окреслену мету — подолання страхів, агресивності, невпевненості, труднощів у спілкуванні тощо. Вони часто базуються на повторюваних структурах, знайомих архетипах, позитивному фіналі, що знижує рівень тривожності та створює в дитини відчуття стабільності й безпеки. Важливо, щоб педагог чи психолог володів навичками правильного добору терапевтичного матеріалу, вмів аналізувати реакції дітей та враховувати їхні індивідуальні потреби.

На сьогодні казкотерапія все активніше інтегрується в програмні документи дошкільної освіти, з'являються авторські збірки казок, методичні

розробки, практичні рекомендації для педагогів, що свідчить про визнання її ефективності не лише в теоретичному, а й у практичному вимірі. Водночас необхідною умовою ефективного впровадження казкотерапії є підготовка фахівців — вихователів, практичних психологів, логопедів — до використання цього методу. Йдеться про оволодіння не тільки техніками казкотерапевтичного впливу, а й розвиток емоційної компетентності самих педагогів, їхньої здатності бути уважними, емпатійними, відкритими до дитячого світу.

Таким чином, сучасні методики казкотерапії демонструють високу варіативність, гнучкість і практичну доцільність у роботі з дошкільниками. Вони дозволяють ефективно впливати на емоційну чутливість, розвивати волю саморегуляцію, коригувати деструктивну поведінку, формувати позитивне ставлення до себе та світу. Саме тому казкотерапія як практичний напрям роботи з дітьми має великі перспективи в межах сучасної дошкільної освіти, особливо в умовах гуманізації педагогічного процесу та переорієнтації на розвиток особистості дитини.

2.2. Практичне застосування казкотерапії у роботі з дошкільниками: результати та ефективність.

Практичне застосування казкотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку набуло широкого поширення у системі сучасної освіти та психологічного супроводу. На відміну від традиційних форм виховного впливу, казкотерапія дозволяє здійснювати цілеспрямовану психолого-педагогічну дію на дитину у м'якій, емоційно безпечній формі, що відповідає особливостям дошкільного віку. У практичному аспекті використання казки стає дієвим засобом формування і розвитку емоційної сфери, регуляції поведінки, розширення емоційного словника, формування емпатії, самоусвідомлення та моральних орієнтирів [14].

Досвід педагогів і практичних психологів у закладах дошкільної освіти свідчить про високу ефективність казкотерапії як інструменту розвитку емоційно-вольової сфери дітей. У ході спеціально організованих занять з елементами казкотерапії спостерігається позитивна динаміка в емоційній поведінці дошкільників: знижується рівень тривожності, зникають ознаки емоційного напруження, діти стають більш відкритими до спілкування, легше виражають власні переживання, краще розуміють почуття інших. Також покращуються показники вольової регуляції: підвищується здатність до очікування, планування дій, виконання інструкцій, зростає наполегливість у досягненні мети [38].

Позитивні результати впровадження казкотерапії простежуються як у груповій, так і в індивідуальній роботі з дітьми. Групові заняття сприяють розвитку соціальних навичок, вчать взаємодії, толерантності, умінню слухати й бути почутим. У межах казкової історії діти безпечно моделюють різноманітні життєві ситуації, обговорюють проблемні моменти, вчаться знаходити конструктивні рішення. Індивідуальні заняття, у свою чергу, дозволяють глибше пропрацювати внутрішні конфлікти, страхи, переживання дитини, особливо якщо вона не готова відкрито говорити про свої труднощі. Через символіку казки педагог або психолог має змогу налагодити діалог з дитячим несвідомим, не травмуючи його прямими запитаннями.

Казки в практичному використанні можуть бути як традиційними народними, так і авторськими, адаптованими до індивідуальних потреб конкретної дитини або групи. Успішними виявляються історії, у яких головні герої стикаються з труднощами, долають страхи, проявляють силу волі, доброту, чесність, дружбу. Такі казки, зазвичай, мають позитивний фінал, що формує у дитини переконання в можливості змін, у власній здатності впоратися з життєвими труднощами. Практика засвідчує, що після роботи з

терапевтичними казками діти не тільки краще усвідомлюють свої емоції, але й активніше застосовують позитивні зразки поведінки у повсякденному житті.

Ефективність казкотерапії також виявляється у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Зокрема, у дітей з порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку, труднощами в соціальній адаптації казка виступає як своєрідний місток до комунікації та емоційного зцілення. У таких випадках важливо дотримуватись індивідуального підходу, враховувати рівень розвитку, пізнавальні можливості та емоційний стан дитини. Елементи арттерапії (малювання казкових персонажів, створення декорацій, рольова гра) значно підвищують зацікавленість дитини та залучають її до активної участі в терапевтичному процесі.

2.3. Критерії вибору тематики та структури казок для розвитку емоційно-вольової сфери.

Підбір тематики та структури казок для розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників є надзвичайно важливим етапом у створенні ефективної збірки, яка може слугувати не лише джерелом розваги, а й потужним психолого-педагогічним засобом. Вибір тематики повинен ґрунтуватися на глибокому розумінні вікових особливостей, психологічних потреб та актуальних труднощів дітей цього віку. У першу чергу, казки мають містити сюжети, що сприяють формуванню позитивних емоційних переживань, розвитку емпатії, самосвідомості, а також вольових якостей — наполегливості, мужності, відповідальності. Теми, які відображають боротьбу добра і зла, подолання внутрішніх страхів, пошук друзів, навчання співпраці та подолання труднощів, є найбільш доречними, оскільки вони резонують із внутрішнім світом дитини, допомагають їй краще орієнтуватися у соціальних ситуаціях.

Крім того, важливим критерієм вибору є доступність мовного оформлення казок. Тексти мають бути лаконічними, простими для розуміння, з використанням зрозумілих дітям образів та символів. Це дозволяє не лише легко сприймати інформацію, а й активізує уяву, стимулює емоційне співпереживання. У структурі казок доцільно дотримуватися класичних композиційних схем, які передбачають введення у сюжет, розвиток конфлікту, кульмінацію і розв'язку з позитивним завершенням. Така структура формує у дитини очікування послідовності подій, логіки, справедливості, що є важливими чинниками емоційної стабільності та довіри.

Значна увага має приділятися включенню у збірку казок, які містять метафоричні образи, що дозволяють дитині працювати з власними емоціями через символіку. Вони створюють безпечне поле для проживання внутрішніх конфліктів, страхів і тривог, що важливо для розвитку емоційної чутливості та волі. Такі казки часто мають прихований зміст і стимулюють роздуми, що є важливим для розвитку критичного мислення та здатності до саморефлексії у майбутньому. Водночас необхідно уникати надто складних, неоднозначних або лякаючих сюжетів, які можуть спричинити негативний емоційний відгук або підвищити тривожність у дітей.

Застосування укладених казок у педагогічному процесі дошкільного навчання потребує комплексного і продуманого підходу, який враховує як вікові, так і індивідуальні особливості дітей. Казка, як унікальний психолого-педагогічний інструмент, має не лише розважальне, а й потужне виховне і корекційне значення, тому її інтеграція у навчальний процес має відбуватися системно та з урахуванням мети розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників. Рекомендації щодо ефективного використання збірки казок базуються на принципах послідовності, доступності, емоційної залученості, а також активного залучення дитини до творчої взаємодії з текстом.

Перш за все, педагогам важливо забезпечити створення сприятливої емоційної атмосфери під час ознайомлення дітей із казками. Це передбачає добір часу та простору, коли дитина може повністю зануритись у сприйняття твору без зайвих відволікань. Тон голосу, інтонації, темп читання або розповіді мають бути максимально доброзичливими, емоційно насиченими, що сприяє не лише кращому засвоєнню сюжету, а й формує довіру до педагога як провідника у світі казкових образів. Важливо використовувати невербальні засоби – міміку, жести, інтонаційні варіації, що підсилюють емоційне сприйняття та допомагають дітям краще зрозуміти почуття героїв.

Після ознайомлення з казкою рекомендовано організувати обговорення її змісту, що дає змогу розвивати у дітей здатність до емоційної рефлексії, формувати навички аналізу та осмислення поведінки персонажів. Питання мають бути відкритими, спонукати дітей висловлювати власні думки, ділитися враженнями, порівнювати власні почуття з емоціями героїв. Це сприяє формуванню емпатії, розвитку мовленнєвої компетентності, а також допомагає виховувати моральне ставлення до світу і оточуючих. Особливо цінним є включення в обговорення ситуацій, що потребують вольових зусиль — коли герої долають труднощі, приймають складні рішення, проявляють наполегливість або мужність.

Важливим елементом ефективного використання казок є активне залучення дітей до творчої діяльності, що розширює межі сприйняття та закріплює позитивний емоційний досвід. Це може бути драматизація сюжетів, малювання героїв чи ілюстрацій до казки, створення аплікацій або ліплення персонажів. Такі види діяльності не лише розвивають дрібну моторику, уяву та креативність, а й зміцнюють вольові якості — здатність до концентрації, терплячість, послідовність у виконанні завдань. Спільна творча діяльність також сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню довіри і взаєморозуміння у групі.

Для педагогів особливо важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини — її рівень розвитку, емоційний стан, інтереси та потенційні труднощі. Це означає, що методика роботи з казками має бути адаптивною, гнучкою: для одних дітей достатньо буде простого прослуховування і обговорення, для інших необхідним стане більш глибокий терапевтичний підхід із залученням психологічних технік, творчих експериментів або індивідуальних консультацій. Такий диференційований підхід підвищує ефективність казкотерапії і дозволяє максимально відповісти на потреби кожного вихованця.

Не менш важливою є системність у використанні казок у педагогічному процесі. Казкотерапевтична діяльність має бути організована у вигляді послідовних занять із чітко визначеними цілями і завданнями, що відповідають віковим етапам розвитку. Це дає змогу формувати у дітей не лише окремі навички та якості, а й цілісну емоційно-вольову компетентність. Педагоги мають враховувати, що казка — це не одноразова розвага, а потужний виховний засіб, який потребує регулярної практики і підтримки через повторення, творчі проекти, інтеграцію в інші види діяльності.

Значну роль відіграє також залучення батьків у процес казкотерапії. Рекомендації для сімейного читання, спільного обговорення казок, організації ігор за мотивами творів сприяють продовженню педагогічного впливу поза межами дошкільного закладу. Така взаємодія між педагогами і батьками створює єдине інформаційно-емоційне поле, що підтримує і закріплює розвиток емоційно-вольової сфери дитини.

Уміння цікаво й виразно розповідати казку є важливою складовою педагогічної майстерності. Саме тому варто звернути увагу на певні поради для вихователів щодо роботи з цим жанром.

Щоб передати дітям емоційний настрій твору та вплинути на їхні почуття, вихователь повинен заздалегідь уважно проаналізувати казку, обрати найвдаліші засоби виразності (інтонації, паузи, логічні наголоси) та

відпрацювати чітку артикуляцію кожного слова. Це допоможе уникнути засвоєння дітьми неправильної вимови.

Під час підготовки важливо добре запам'ятати текст, щоб дослівно відтворити зачини, римовані фрагменти, повтори та образні народні вислови.

Казка не повинна звучати монотонно — необхідне емоційне забарвлення. Загальний тон читання має бути світлим і життєрадісним, адже більшість казок побудовані на оптимістичному сюжеті, де позитивні персонажі перемагають негативних.

До розповіді варто провести роботу над словниковим запасом дітей. Потрібно пояснити значення важливих слів, які описують риси характеру чи емоційний стан, підібрати синоніми. Наприклад, для характеристики доброзичливості можна використати слова «доброта», «щирість», «повага», «турботливість», «співчуття»; для опису працьовитості — «старанність», «акуратність», «ретельність», «працелюбність», «кмітливість». Також корисно стимулювати вживання дієслів і добір прикметників до різних іменників.

Не менш важливо продумати наочний матеріал. До заняття можна підготувати ілюстровані книжки, тематичні картинки, іграшки. У деяких випадках дітей слід попередньо ознайомити з певними поняттями чи образами. Наприклад, перед розповіддю казки «Солом'яний бичок» у міському середовищі доцільно показати зображення теляти та солом'яного бичка, щоб діти краще зрозуміли зміст.

Варто створити спокійну та зручну атмосферу. Дітей молодшої й середньої групи зручно посадити півколом у два ряди, старших — за столами, щоб усі добре бачили вихователя й могли зосередитися.

Особлива педагогічна цінність казки полягає в утвердженні справедливості. Радість від перемоги добра над злом потрібно підтримувати, адже це важливий виховний момент. Вихователь допомагає дітям зрозуміти причини позитивних емоцій.

Корисно проводити бесіди на морально-етичні теми, аналізувати сюжет разом із групою, навчаючи дітей осмисленому сприйняттю твору та вмінню розмірковувати про життя. Такі обговорення формують уміння давати оцінку вчинкам героїв, помічати їхні якості — доброту, сміливість, чесність чи, навпаки, боягузтво або пиху.

Для закріплення матеріалу можна використовувати тематичні бесіди («Моя улюблена казка», «В гостях у казки», «Казка в гостях у дітей») та дидактичні ігри, наприклад: «Що зайве?», «З якої казки герой?», «Казки по-новому», де діти пригадують відомі їм сюжети та персонажів.

Виходячи з поставленої мети, варто надати батькам низку рекомендацій щодо читання казок дітям.

Під час читання важливо підтримувати зоровий контакт із дитиною. Дорослий має сидіти або стояти обличчям до неї, щоб малюк міг бачити вираз обличчя, погляд та жести, адже вони підсилюють емоційне сприйняття твору. Це створює відчуття особистого звернення, а також дає змогу дорослому помічати реакцію дитини, визначати моменти, які викликають найбільший інтерес, і таким чином ефективніше реалізовувати виховний та терапевтичний потенціал казки.

Читати слід розмірено, уникаючи монотонності. Від манери читання батьків залежить, наскільки дитина зрозуміє зміст, відчує атмосферу та емоційний настрій оповіді. Важливо відчувати ритм і темп, щоб підкреслювати драматичні моменти та підтримувати увагу слухача.

Корисно розповідати казку «в особах», змінюючи голос залежно від персонажа: робити його низьким і грубим для ведмедя чи велетня, високим — для лисиці чи дитини. Додаткові звукові ефекти також оживлюють оповідь: замість сухого опису «собака загарчала» можна промовити: «Собака грізно загарчала: “гrrrr-р-р...”».

Діти володіють яскравою уявою, тому під час читання вони активно візуалізують події твору. Саме тому важливо читати так, щоб підтримувати й розвивати цю здатність, створюючи образні й емоційні картини у свідомості дитини.

Діти мають розвинену уяву й легко візуалізують події, описані в казках. Тому, читаючи твір перед сном, варто обирати історії зі щасливим фіналом, щоб завершити день на позитивній ноті.

Слухання казок має приносити дитині задоволення, тож читати їх слід лише тоді, коли вона сама цього хоче. Якщо малюк не налаштований слухати, краще перенести читання на інший час. Примушування може сформувати негативні асоціації з казкою та знизити інтерес до читання у майбутньому. Корисно запропонувати дитині самій обирати книжку — це підвищує мотивацію та зацікавленість.

Із раннього віку варто формувати «особисту бібліотеку» дитини. Для цього доцільно разом відвідувати книгарні та бібліотеки, поступово купуючи нові книги, які відповідають віку, інтересам та рівню розуміння малюка.

Читаючи, потрібно звертати увагу дитини на зміст та ілюстрації, щоразу відкриваючи нові деталі. Не варто переривати процес розглядання чи слухання, щоб не знижувати концентрацію та інтерес.

Під час читання важливо давати дитині можливість ділитися своїми враженнями. Варто заохочувати її розповідати про емоції та думки, які викликав твір, висловлювати власне ставлення до персонажів і подій. Такий діалог допомагає глибше зрозуміти зміст казки й сприяє розвитку емоційного інтелекту.

Під час читання важливо періодично давати дитині можливість висловлювати свої думки та емоції. Варто обговорювати враження, які вона отримала, запитуючи, наприклад: «Як ти вважаєш, зайчик вчинив добре чи погано?» або «На твою думку, лисичка добра чи зла?». Такі запитання

допомагають дитині аналізувати поведінку персонажів і формувати власну позицію. Від дорослого вимагаються комунікативні навички, щоб своєчасно зупинити читання в ключовий момент, дати змогу дитині замислитися або передбачити подальший розвиток сюжету. Для цього слід заздалегідь ознайомитися з текстом казки.

Ефективним прийомом є гра-діалог із використанням ляльок чи іграшок-персонажів. Це допомагає дитині «приміряти» на себе ролі героїв, відчуття співчуття до позитивних персонажів і негативне ставлення до вчинків антагоністів.

Малюнки, створені після прослуховування казки, є цінним джерелом інформації про емоційне сприйняття твору. Аналізуючи їхню тематику, деталі, кольори та спосіб зображення, можна зрозуміти, як саме дитина відреагувала на сюжет і які емоції він викликав. У цьому сенсі казка, почута від батьків або вихователів, стає сильним емоційним стимулом, який надихає на творчість і збагачує художній досвід дитини.

Якщо дитина добре запам'ятала сюжет, можна запропонувати їй інсценізувати казку, виконавши роль улюбленого героя чи кількох персонажів.

Ще один цікавий метод — створення власних казок, у яких головним героєм буде сама дитина. Такі історії завжди викликають інтерес, адже малюк відчуває свою значущість, а батьки отримують ефективний інструмент виховання.

Створення казки разом із дитиною варто починати зі спільної роботи, а потім поступово пропонувати дитині вигадувати історію самостійно. Такий підхід допомагає їй за підтримки дорослого долати власні глибинні, часто неусвідомлені труднощі. Роль батьків у цьому процесі надзвичайно важлива, адже вони пояснюють значення казки для розвитку внутрішньої позиції дошкільника, його творчих здібностей, емоційної сфери та почуттів. Саме в ранньому віці закладаються основи моральності, формуються характер,

ставлення до світу та людей, тому важливо з дитинства виховувати моральні цінності та доброзичливість. Робота з казкою у вихованні добрих і етичних відносин між дітьми передбачає поступову взаємодію між дорослим і дитиною, під час якої малюк накопичує досвід доброзичливого спілкування за умови активної навчальної ролі батьків або вихователя.

Важливим елементом цього процесу є створення проблемних ситуацій, у яких дитина чи група дітей мають знайти нові способи дії, щоб досягти мети. Такі завдання вчать мислити, шукати рішення, відкривати нове та творчо освоювати знання. Зазвичай вони будуються на основі подій сюжету казки, а вихід із проблемної ситуації стає справжнім відкриттям для дитини. Виконання творчих завдань може бути як індивідуальним, так і колективним, а його результатом завжди є унікальний і оригінальний продукт — новий образ, малюнок або власна казка.

У спільній роботі з казками можна використовувати різноманітні творчі ігри. Наприклад, у грі «Перероби казку» діти разом з дорослим обирають знайому історію та розповідають її по черзі, замінюючи відомі деталі на протилежні або нові, створюючи зовсім інший сюжет. У грі «Казковий етикет» діти впізнають казкових героїв за ілюстраціями, згадують сюжет і пояснюють, які правила ввічливості ті порушили. Під час гри «Намалюй казку» діти створюють ілюстрації до відомих або власних історій, використовуючи олівці, фарби чи нетрадиційні художні техніки, такі як пальцевий живопис або акварель. У «Казковій плутанині» діти за зображеннями героїв і фрагментами сюжету впізнають персонажів та їхні моральні якості, а також намагаються відтворити їхні характерні риси.

Такі вправи та ігри допомагають дитині не лише краще запам'ятовувати казки, а й розвивають уяву, навички спілкування, моральну свідомість та творче мислення, формуючи важливі життєві орієнтири з раннього віку.

Для розвитку волі у дошкільників важливо, щоб у казках були присутні ситуації, де герої долають труднощі, проявляють наполегливість, самоконтроль, приймають відповідальні рішення. Важливо, щоб фінал твору був позитивним, надихаючим, утверджував віру у власні сили та можливість змінити ситуацію на краще. Такий підхід формує у дітей мотивацію до подолання перешкод, здатність до цілеспрямованої діяльності і відповідальності за свої вчинки.

Структура збірки також має враховувати різноманітність сюжетів та типів казок: від народних і класичних творів до авторських та терапевтичних історій. Це забезпечує багатоплановість впливу, дає змогу педагогам та психологам обирати матеріал відповідно до конкретних потреб і ситуацій, а дітям — розвивати різні аспекти емоційно-вольової сфери. Розподіл казок за рівнем складності, тематикою та тривалістю допомагає формувати систему занять, що відповідає етапам психічного розвитку дошкільника.

Особливо важливо, щоб збірка казок супроводжувалася методичними рекомендаціями для дорослих, які працюють із дітьми. Це дозволить максимально ефективно використовувати матеріал, проводити цілеспрямовані обговорення, організовувати творчу діяльність, що підсилює терапевтичний ефект казок. Такі рекомендації мають включати поради щодо емоційного налаштування, технік постановки питань, способів активізації уяви та розвитку вольових навичок, а також способів адаптації матеріалу для дітей з особливими потребами.

Отже, складання збірки казок для розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників потребує ретельного науково обґрунтованого підходу, що поєднує вікові психологічні знання, педагогічні цінності і терапевтичні можливості казкотерапії. Відповідний добір тематик і композиційних особливостей казок, врахування їх символічного потенціалу, доступності та різноманітності створює умови для ефективного розвитку у дітей емоційної чутливості, волі, самоконтролю і соціальної компетентності. Така збірка може

стати не лише цінним ресурсом для педагогів і психологів, а й важливим засобом підтримки гармонійного і всебічного розвитку дошкільної дитини.

Застосування укладених казок у педагогічному процесі дошкільного навчання вимагає системного, диференційованого, емоційно насиченого підходу, який забезпечує не лише засвоєння змісту казок, а й розвиток ключових особистісних якостей дитини. Успішна реалізація цих рекомендацій сприяє формуванню емоційної чутливості, волі, самоконтролю, а також соціальної компетентності дошкільників, що є основою їх гармонійного розвитку та підготовки до подальшого навчання і життя.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи теоретичні та практичні аспекти, викладені в розділі, слід підкреслити, що укладання збірки казок для розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників є комплексним, багатогранним і відповідальним процесом, який вимагає глибокого врахування психолого-педагогічних, вікових та методичних особливостей. Одним із ключових аспектів є ретельний добір тематики казок, яка має максимально відповідати потребам дітей дошкільного віку у формуванні емоційної чутливості, здатності до саморегуляції та розвитку волі. Казкові сюжети повинні містити змістові лінії, що допомагають дітям розпізнавати різноманітні емоції, ідентифікувати себе з героями, які долають труднощі, страхи або внутрішні конфлікти, а також демонструють приклади наполегливості, мужності та відповідальності. Важливо, щоб тематика охоплювала як універсальні моральні цінності — добро, справедливість, дружбу, співчуття, — так і специфічні вікові виклики, з якими діти можуть

стикатися в повсякденному житті, наприклад, розуміння власних емоцій, контроль над імпульсами, розвиток самостійності.

Структура казок відіграє не менш важливу роль, адже для дошкільників характерна потреба у простоті, логічності та зрозумілості сюжету. Чітка композиція із початком, розвитком подій, кульмінацією і позитивною розв'язкою допомагає дитині не лише краще засвоїти зміст, а й розвивати послідовне мислення, навички прогнозування та емоційної стабільності. Особливе значення має присутність у сюжеті моментів, де герої долають внутрішні чи зовнішні перешкоди, демонструють волю до дії та приймають важливі рішення, що надихає дитину на формування аналогічних рис. Крім того, важливо включати у збірку казки з метафоричною символікою, які дозволяють дитині через образні уявлення безпечно проживати свої емоції та конфлікти, стимулюючи таким чином розвиток внутрішнього самоконтролю і гнучкості в адаптації до різних життєвих ситуацій.

Вибір мови та стилістики казок також є визначальним чинником успішності їхнього використання. Тексти мають бути доступними, з простими реченнями, яскравими образами та повтореннями, що допомагає малюкам краще орієнтуватися у сюжеті та посилює емоційне сприйняття. Наявність музичності, ритмічності, а також вживання діалогів і звертань до слухача сприяє активізації уваги, залученню до процесу і підвищенню ефективності засвоєння матеріалу.

Рекомендації щодо застосування укладених казок у педагогічному процесі дошкільного навчання підкреслюють, що використання казкотерапії має бути інтегроване у систему виховних і навчальних заходів, що враховують індивідуальні особливості дітей та створюють умови для емоційно безпечного середовища. Важливо забезпечувати емоційно сприятливий контекст, у якому дитина відчуватиме підтримку і довіру, що сприяє відкритості і готовності до емоційного співпереживання. Організація регулярних занять із казкотерапії з

чіткою структурою — прослуховування, обговорення, творче осмислення — стимулює розвиток емоційної саморефлексії та вольових навичок.

Педагогам слід звертати увагу на техніки подачі матеріалу: використання інтонації, міміки, жестів і візуальних допоміжних засобів значно підсилює емоційне сприйняття і створює умови для глибокого емоційного залучення дітей. Активне обговорення казок, постановка відкритих питань, залучення дітей до порівняння власних переживань із переживаннями персонажів сприяють розвитку емпатії, мовленнєвих навичок і морального мислення.

Значне місце у педагогічному процесі посідає творча діяльність за мотивами казок — драматизація, малювання, ліплення, колективне виготовлення атрибутів, які не лише активізують різні види діяльності дитини, а й розвивають наполегливість, вміння концентрувати увагу, планувати дії і доводити справу до кінця. Такий підхід сприяє формуванню вольових якостей, що є надзвичайно важливим у дошкільному віці.

Необхідним компонентом є диференціація методів і форм роботи з казками, яка дозволяє враховувати індивідуальні особливості дітей, їхній рівень розвитку, особистісні потреби та психоемоційний стан. Для дітей із особливими освітніми потребами важливо застосовувати адаптовані методики, що можуть включати індивідуальні консультації, використання додаткових візуальних або сенсорних матеріалів, а також співпрацю з фахівцями-психологами.

Важливим аспектом є взаємодія педагогів із батьками, що створює цілісне інформаційне середовище і забезпечує продовження позитивного впливу казкотерапії в домашніх умовах. Надання батькам рекомендацій щодо читання казок, організації спільних ігор і обговорень посилює ефективність формування емоційно-вольових якостей у дітей та сприяє гармонійному розвитку їхньої особистості.

Отже, укладання збірки казок для розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників і її подальше впровадження у педагогічну практику вимагають

системного науково обґрунтованого підходу, що поєднує глибоке розуміння психолого-педагогічних аспектів, вікових особливостей, творчих потенціалів казки як жанру і методики її застосування. Такий підхід дозволяє створити ефективний інструмент, який сприяє всебічному гармонійному розвитку дітей, формуванню у них важливих особистісних якостей — емоційної чутливості, самоконтролю, волі та соціальної компетентності. Реалізація цих рекомендацій відкриває широкі перспективи для подальших досліджень і практичної роботи в галузі психолого-педагогічного супроводу дошкільного дитинства, сприяє впровадженню гуманістичних ідей у сучасну освіту та створенню умов для щасливого, емоційно збалансованого і творчого життя дитини.

Узагальнюючи аналіз сучасних методик і підходів до формування емоційно-вольової сфери дошкільників через казкотерапію, можна стверджувати, що цей психолого-педагогічний інструмент володіє значною гнучкістю і багатофункціональністю, що робить його одним із найефективніших засобів розвитку особистості дитини в умовах дошкільної освіти. Сучасні методики, що базуються на теоретичних засадах розвитку вищих психічних функцій і враховують вікові психологічні особливості, широко використовують казку як інструмент, що формує емоційну чутливість, здатність до співпереживання, саморегуляції, а також вольові якості, необхідні для соціальної адаптації. У практиці застосовуються різноманітні форми роботи: від простого прослуховування і обговорення казок до більш складних інтерактивних методів, таких як драматизація, створення індивідуальних і колективних казкових історій, використання метафоричних і терапевтичних казок, що дозволяє педагогам і психологам максимально індивідуалізувати підхід до кожної дитини.

Казкотерапія виступає унікальним засобом, який враховує природні закономірності дитячого розвитку, адже діти дошкільного віку схильні до мислення в образах, символах, фантазіях. Через казку дитина не лише пізнає

зовнішній світ, а їй отримує можливість безпечно проживати внутрішні переживання, конфлікти, страхи, що значно сприяє розвитку емоційної компетентності. Вольові якості формуються у процесі моделювання життєвих ситуацій у казкових сюжетах, коли діти бачать, як герої долають труднощі, вчаться приймати рішення, проявляти наполегливість і мужність. Саме ця символічна ігрова діяльність сприяє внутрішній мобілізації дитини, вихованню здатності контролювати емоції і діяти цілеспрямовано.

Практичне застосування казкотерапії у дошкільних закладах дає змогу спостерігати реальні позитивні зрушення у розвитку дітей. Заняття з використанням казки сприяють зниженню рівня тривожності, покращенню емоційної стабільності, підвищенню самооцінки, розвитку здатності до конструктивного спілкування з однолітками та дорослими. Особливо ефективною ця методика виявляється у роботі з дітьми, які мають емоційні або поведінкові труднощі, адже казка створює безпечний простір для проживання і опрацювання складних переживань. Індивідуальні та групові заняття дозволяють вихователям і психологам гнучко реагувати на потреби дитини, використовуючи різні прийоми — від безпосереднього прослуховування до творчої діяльності, що активізує різні канали сприйняття і самовираження.

Враховуючи все вищезазначене, можна підкреслити, що впровадження казкотерапії в педагогічну практику дошкільних закладів є перспективним напрямом, який потребує подальшого розвитку і вдосконалення. Важливим аспектом є підготовка фахівців — вихователів, практичних психологів, логопедів — до якісного використання цього методу з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Необхідно розробляти адаптовані навчально-методичні комплекси, спрямовані на системне і цілісне застосування казкотерапевтичних технологій. Тільки таким чином можна забезпечити комплексний розвиток емоційно-вольової сфери, що стане фундаментом для

подальшого успішного навчання, соціалізації і психологічного благополуччя дитини.

Отже, казкотерапія у своїй практичній реалізації демонструє значний потенціал як ефективний засіб розвитку, корекції і підтримки емоційно-вольової сфери дошкільників. Її гнучкість, універсальність і доступність роблять цей метод одним із найприйнятніших для роботи з дітьми раннього віку, що особливо важливо у контексті сучасних освітніх та соціальних викликів. Упровадження казкотерапії сприяє формуванню у дітей внутрішньої гармонії, стабільності емоційного стану, здатності долати життєві труднощі і конструктивно взаємодіяти з оточенням, що є запорукою їхнього успішного розвитку і благополуччя.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Казкотерапія, як психолого-педагогічний засіб, відіграє важливу роль у формуванні емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку, забезпечуючи комплексний розвиток їхньої особистості на основі природних механізмів сприйняття казкового світу. Теоретичний аналіз показує, що казка є одним із найдавніших і найефективніших інструментів впливу на внутрішній світ дитини, здатним трансформувати складні емоції, страхи та внутрішні конфлікти у прийнятній, образній формі. Завдяки символізму та алегоричності казки, дитина має змогу проживати власні переживання через історії героїв, що дає поштовх розвитку емоційної чутливості, формує здатність до співпереживання, а також сприяє вихованню волі — наполегливості, стійкості, цілеспрямованості.

Практичний аспект казкотерапії виявляється у широкому спектрі методів і технік, які педагогічні працівники дошкільних закладів можуть застосовувати для розвитку ключових особистісних якостей дітей. Заняття з казками допомагають не тільки знизити рівень тривожності у дітей, але й активізують мовленнєву активність, соціальну взаємодію, а також моральне осмислення

світу. Важливо, що казкотерапія адаптується під індивідуальні потреби кожної дитини, що особливо актуально для роботи з дітьми, які мають емоційні або поведінкові труднощі. Такий диференційований підхід дозволяє педагогам і психологам ефективно працювати з широким спектром дошкільнят, створюючи безпечне і підтримуюче середовище для їхнього розвитку.

Укладання спеціалізованої збірки казок, орієнтованої на розвиток емоційно-вольової сфери, є одним із ключових напрямів практичної реалізації казкотерапії. Підбір творів ґрунтується на науково обґрунтованих критеріях, що враховують тематику, емоційну насиченість, структуру сюжету та доступність мовлення для дітей цього віку. Відповідно сформована збірка допомагає не лише уніфікувати і систематизувати казковий матеріал, але й забезпечує методичну підтримку педагогів у роботі з дітьми, сприяючи цілеспрямованому розвитку таких особистісних якостей, як емпатія, самоконтроль, воля та соціальна компетентність.

Особливої уваги потребує методичне забезпечення використання цієї збірки, що включає рекомендації щодо організації казкотерапевтичних занять, технік емоційного залучення, форм і методів обговорення казок, а також творчих активностей — драматизації, малювання, рольових ігор. Такий підхід стимулює всебічний розвиток дитини, сприяє закріпленню позитивного емоційного досвіду, формує мотивацію до подальшого саморозвитку та вдосконалення вольових навичок. Важливо також залучати батьків до процесу, адже їхня участь у домашньому читанні, обговоренні та творчих іграх посилює позитивний вплив казкотерапії і забезпечує безперервність психолого-педагогічної підтримки.

Таким чином, казкотерапія в поєднанні з професійно укладеною збіркою казок становить потужний психолого-педагогічний ресурс, що відповідає сучасним гуманістичним тенденціям у дошкільній освіті. Вона забезпечує цілісний розвиток емоційно-вольових якостей дітей, що є базою для їх

психологічного здоров'я, соціальної адаптації та успішної навчальної діяльності у подальшому. Реалізація цих підходів відкриває широкі перспективи для подальших наукових досліджень, удосконалення педагогічних практик і розробки інноваційних технологій психолого-педагогічного супроводу раннього дитинства. У підсумку, казкотерапія сприяє формуванню гармонійної, емоційно стійкої та соціально компетентної особистості, що є ключовою метою сучасної дошкільної освіти і виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василевська, О. І. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу / О. І. Василевська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. - Вип. 39 (63). – С. 30-36.
2. Виховання гуманних почуттів у дітей / С. О. Ладивір, О. П. Долина, В. В. Котирло, С. Є. Кулачківська, С. П. Тищенко, О. О. Вовчик-Блакитна, Ю. О. Приходько / Серія «Дитина замовляє розвиток» за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168 с.
3. Дмитріюк Н.С., Кордунова Н.О.. Психологічні проблеми емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку // Актуальні проблеми психології. – 2020. – С. 46–58.
4. Замелюк М.І., Магдисюк Л.І., Ольхова Н.В. Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості // Психологія: реальність і перспективи : зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного університету. – 2018. – Вип. 10. – С. 50–57.

5. Замелюк М.І. Казкотерапія як засіб активізації творчого потенціалу особистості // Підготовка конкурентоздатного фахівця дошкільної та початкової освіти: реалії й перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Луцьк, 25–26 черв. 2015 р.) / за заг. ред. Р. М. Пріми. – Луцьк : ПП Іванюк П., 2015. – С. 50–53.
6. Замелюк М.І. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – № 2/35.
7. Замелюк М.І. Майстер-клас «Майстерня казкотерапії» // Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі: матеріали IV обласної науково-практичної конференції (15 лют. 2018 р., м. Луцьк). – Луцьк : Волиньполіграф, 2018.
8. Крилова Т. А. Програма емоційно-вольового розвитку дітей 4-5 років / за ред. Т. А. Крилова, А. Т. Сумарокова. Харків : Сфера, 2011. 50 с.
9. Лазаренко, В.В. "Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку у театралізованій діяльності." Молодий вчений 12 (76). 2019.: С. 279-282.
10. Лавренова М.В. Казка як ефективний засіб збагачення морального досвіду дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. (26 жовтня 2017 р., Мукачево). С. 75-77.
11. Магдисюк Л.І., Федоренко Р.П., Замелюк М.І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 152 с.
12. Скалига В. Казкове виховання : казкотерапія. Освіта України. – 2013. – № 26 (липень). – С. 12.

- 13.Терещенко, Л.А. "Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку." Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія 33.10. 2019. С. 214-234.
- 14.Терещенко Л.А. Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, Том 10. 60 Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Випуск 33. 2019. С. 214 – 234.
- 15.Тимошенко, К. В. (2020). Казкотерапія як ефективний метод корекційно-розвивальної роботи психолога (магістерська робота). Херсонський державний педагогічний університет.
- 16.Трофаїла, Н.Д. Соціально-емоційний розвиток дітей дошкільного віку у просторі сім'ї та родини. 2017.
- 17.Шалімова Л.Л. Казкотерапія як засіб розвитку дошкільнят Харків: Вид-во «Ранок», 2013. 160 с.